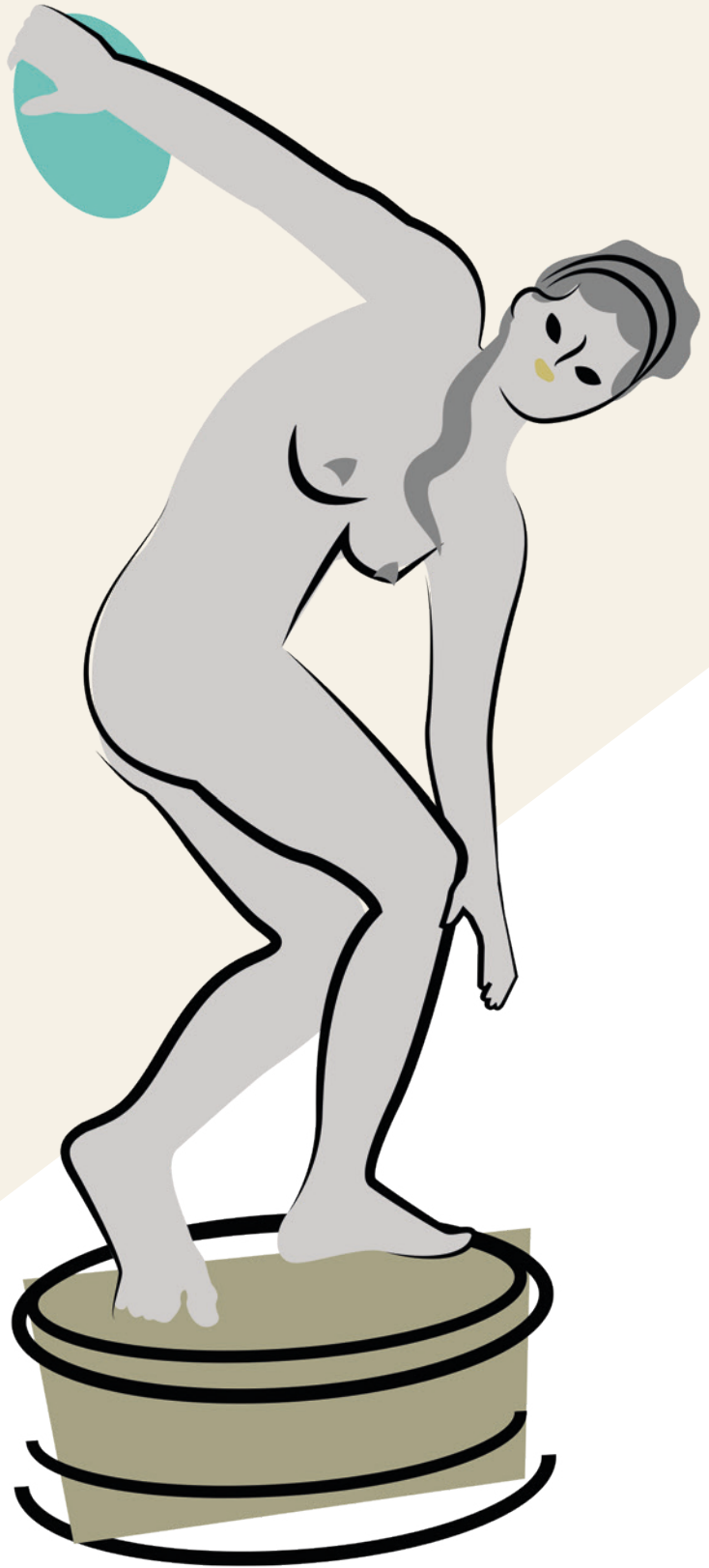

ARTICLE

La reestructuració de la competició electoral a la Comunitat Valenciana (2011-2019)

Joan Enguer

UNIVERSITÄT HEIDELBERG

joan.enguer@ipw.uni-heidelberg.de

ORCID: 0000-0001-7445-0408

Oscar Barberà

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

o.barbera@uv.es

ORCID: 0000-0003-2424-2605

Rebut: 25/09/2020

Acceptat: 11/03/2021

RESUM

La competició electoral a la Comunitat Valenciana generalment s'ha articulada amb base en els eixos esquerra-dreta i la identitat nacional (p. ex. Martín Cubas, 2007). Encara que la identitat dels electors ha romàs generalment estable, sí que s'han produït alguns canvis entre 2011 i 2019 que, possiblement, han facilitat l'emergència de partits polítics nous. El propòsit principal del text és mostrar en quina mesura s'han produït canvis en els espais electorals ocupats pels partits nous i vells de la Comunitat Valenciana en els últims cicles electorals autonòmics. Això permet, al seu torn, mostrar l'evolució de les àrees de predomini d'alguns partits, així com aquells espais en els quals la competició electoral ha sigut més intensa. El cas valencià mostra les limitacions d'aquelles teories de la competició basades en l'exclusivitat dels espais electorals.

Paraules clau: espais electorals, competició electoral, identitat nacional, esquerra-dreta, partits polítics, Comunitat Valenciana

ABSTRACT. *Restructuring electoral competition in the Valencian Autonomous Community (2011–2019)*

Electoral competition in the Valencian Autonomous Community has long been articulated through the left–right and national identity divides. Although voter identities have generally remained stable over time, some shifts between 2011 and 2019 indeed seemed to be connected to the breakthrough of new political parties. The aim of this article was to show the electoral spaces occupied by new and mainstream political parties in the Valencian region through the last three regional electoral cycles. This, in turn, allowed us to trace the evolution of the main political areas dominated by each party, as well as to highlight spaces in which the electoral competition was more demanding. This Valencian case study shows the limitations of theories of party competition based on exclusive control of the electoral space by some political parties.

Keywords: electoral spaces, electoral competition, national identity, left–right divide, political parties, Valencian Autonomous Community

SUMARI*

- Introducció
- Principals etapes d'evolució del sistema de partits a la Comunitat Valenciana
- El canvi en els espais electorals de la Comunitat Valenciana (2011-2019)
- La transformació dels espais electorals dels partits (2011-2019)
- La competició entre partits pels espais electorals
- Conclusions
- Referències bibliogràfiques
- Nota biogràfica

Autor per a correspondència / Corresponding author: Oscar Barberà. Facultat de Dret Universitat de València. Edifici Departamental Central. Avinguda dels Tarongers S/N, 46022, València.

Citació suggerida / Suggested citation: Enguer, J., i Barberà, O. (2022). La reestructuració de la competició electoral a la Comunitat Valenciana (2011-2019). *Debats. Revista de cultura, poder i societat*, 136(1), 132-151. DOI: <http://doi.org/10.28939/iam.debats-136-1.7>

INTRODUCCIÓ

L'estructura de la competició partidista sol configurar-se a partir dels diferents *cleavages* que canalitzen el conflicte polític en les societats occidentals, de les identitats polítiques i partidistes que se'n deriven, així com d'altres elements més contingents com l'acció de govern, la situació econòmica o el lideratge polític (Harrop i Miller, 1987; Evans, 2004; Dalton, 2014). La competició també parteix d'una certa dependència de ruta, perquè l'estructura dels sistemes de partits existent condiona de manera molt rellevant l'accés al finançament per part de l'Estat o als mitjans de comunicació (Katz i Mair, 1995; Blyth i Katz, 2005; Katz i Mair, 2018).

Les teories de la competició electoral, tant si operen sobre pressupostos economicistes i centrats en la competició centripeta (Downs, 1957; Enelow i Hinich, 1984), com si ho fan sobre elements temàtics i se centren en pautes direccionals (Rabinowitz

i Macdonald, 1989), han tendit a ser tradicionalment pensades sobre models unidimensionals. La complexitat creixent de les societats occidentals, amb l'emergència de nous *cleavages* i conflictes, ha obligat a integrar la multidimensionalitat de la competició partidista (Inglehart, 1977; Kitschelt, 1994; Dalton, 2014; Dalton i Welzel, 2013). Això és encara més cert quan es considera la competició en sistemes polítics multinivell en què la dimensió territorial és molt rellevant (Elias, Szöcsik, i Zuber, 2015).

Una manera d'il·lustrar els canvis en l'estructura de la competició partidista en sistemes multidimensionals és a partir de l'evolució de les posicions que ocupen els votants dels partits en els principals espais electorals. La rellevància de les divisòries es mostra perquè els votants no es distribueixen exclusivament al llarg d'una dimensió (p. ex. esquerra-dreta), sinó en els diversos espais electorals configurats per la interacció d'aquestes. D'altra banda, els canvis en les posicions

---

* Article traduït per Pau Vidal Alfonso

que ocupen els votants han de considerar-se com el resultat de les estratègies partidistes al llarg de la legislatura anterior. Els partits més exitosos veuran estendre el seu domini en aquells espais electorals més poblats o «conquistaran» àrees noves d'influència. Els menys exitosos veuran reduïdes les seues àrees de domini i, possiblement, perdran suports en els espais més poblats.

A Espanya, els canvis en l'estructura de la competició partidista han sigut estudiats, sobretot, per a la dimensió esquerra-dreta (Molas i Bartomeus, 2001; Bartomeus, 2003; Medina, 2015). En el cas català i valencià, s'ha analitzat, a més, sobre l'estructura de la competició a partir dels dos principals eixos de conflicte: l'esquerra-dreta i la identitat nacional (Molas i Bartomeus, 1998 i 1999; Martín Cubas, 2007). Els resultats d'aquests treballs han confirmat, especialment per al cas català, que, malgrat la relativa estabilitat de la identitat esquerra-dreta i nacional dels votants, s'han produït importants transformacions en els espais electorals ocupats pels partits, la qual cosa remet al canvi intens en l'oferta partidista i les posicions dels partits a partir de 2012 (Bartomeus i Medina, 2011; Medina, 2014; Bartomeus, 2015).

El propòsit d'aquest article és mostrar com, malgrat la relativa estabilitat de les identitats ideològiques dels valencians, l'emergència de partits nous ha suposat canvis molt importants en els espais electorals que aquests ocupen i, a més, ha augmentat substancialment la complexitat de la competició entre ells. En aquest sentit, els apartats següents mostren, en primer lloc, les principals etapes d'evolució del sistema de partits de la Comunitat Valenciana. Després, es mostra la distribució de la població en els diferents espais electorals configurats a partir dels eixos d'esquerra-dreta i d'identitat nacional entre 2011 i 2019. El tercer apartat mostra el pes que els diferents partits han ocupat en aquests espais electorals en el mateix període, per a després, en el quart apartat, considerar les principals zones de domini i els eixos de competició entre els partits. El text acaba amb unes conclusions breus.

PRINCIPALS ETAPES D'EVOLUCIÓ DEL SISTEMA DE PARTITS A LA COMUNITAT VALENCIANA

Des de la celebració de les primeres eleccions autonòmiques de la Comunitat Valenciana l'any 1983, són ja una desena els comicis que han anat configurant un sistema de partits amb unes certes singularitats respecte al sistema de partits espanyol (Martín Cubas, 2007; Oñate, 2013). A partir de l'evolució electoral i les pautes de competició i cooperació dels partits (Figura 1), poden definir-se tres grans etapes d'evolució del sistema de partits (Franch, 1998; Oñate, 2013; Roig, 2019).

La primera s'estén de les eleccions de 1983 a 1991 i es caracteritza per un predomini quasi indiscutit del Partit Socialista del País Valencià (PSPV). En aquesta etapa se succeeixen diversos governs socialistes, sempre presidits per Joan Lerma. Durant aquests anys, el suport als socialistes oscil·la entre el 51,8 % i el 40 % dels vots. En 1987, els socialistes es queden a uns pocs escons de la majoria i s'ajuden del Grup Parlamentari d'Esquerra Unida del País Valencià (EUPV). El principal partit de l'oposició és AP/PP, els suports del qual oscil·len entre el 32,1 % de 1983 i el 23,6 % dels vots. Aquells anys, destaca la presència d'algunes forces menors com el valencianisme conservador representat per Unió Valenciana (UV) i el Centre Democràtic i Social (CDS). La fragmentació de l'espai de la dreta i la força electoral d'aquests partits més petits impedeix que AP/PP pugua convertir-se en alternativa de govern. A l'esquerra, els socialistes competeixen amb EUPV, que, eventualment, formarà coalició amb el valencianisme progressista de la UPV (Bernardo i López, 1991; Franch, 1998)

En 1995, el Partit Popular (PP) es queda a tres escons de la majoria absoluta en guanyar el 43 % del vot, mentre que el PSPV es queda en el 34 %. Aquestes eleccions són, a més, les primeres en què la suma del suport a les dretes, integrada pel PPCV i UV, supera el del conjunt d'alternatives d'esquerra que encarnen el PSPV i EUPV. Es trenca, doncs, per primera vegada, el tradicional caràcter majoritari de l'esquerra a la Comunitat Valenciana. Després d'aquestes eleccions, el PP forma un govern de coalició amb UV que no es

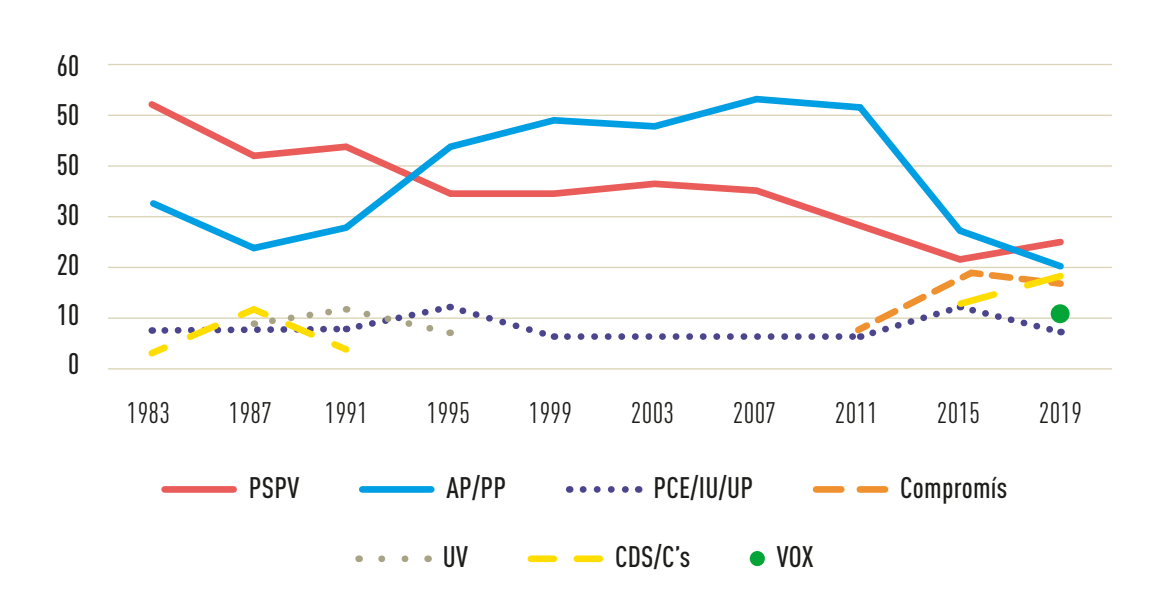
repetirà en successives eleccions. El caràcter minoritari del suport al PP i la necessitat de governs de coalició han conduït a considerar aquests comicis com un període transitiu, que precedeix la segona gran etapa electoral a la Comunitat Valenciana (Franch, 1998; Franch i Martín Cubas, 2000).

La segona gran etapa d'evolució del sistema de partits a la Comunitat Valenciana comença en les eleccions autonòmiques de 1999 i s'estén fins a l'any 2011. Aquest període es caracteritza per majories absolutes que lideraran diversos presidents (E. Zaplana, F. Camps, J.L. Olivas, A. Fabra). Els suports al PP en aquests anys se situen entre el 50,7 % del vot en 2011 i el 47,9 % en 2003. El PSPV passa a ser el primer partit de l'oposició amb un suport que va entre el 36,5 % en 2003 i el 28,3 % en 2011. Durant aquest període es produeix una important concentració del vot de la dreta en el PP, la qual cosa porta a la desaparició de partits menors com el CDS o la UV. A l'esquerra dels socialistes, EUPV segueix com

una força menor i, des de 2011, entra a les Corts el valencianisme progressista representat per Compromís (Oñate, 2013; Roig, 2019).

La tercera etapa comença en 2015, amb l'erosió dels suports del PP i PSPV i l'ascens de partits nous com Podem, Ciutadans, VOX i dels valencianistes de Compromís. Després de les etapes de predomini de PPCV i PSPV, la fragmentació domina el sistema de partits de la Comunitat, per la qual cosa emergeix un sistema de partits de pluralisme moderat. En aquests anys, el PP i el PSPV continuen sent els principals partits en vots, però el creixement dels partits minoritaris decanta les majories parlamentàries a l'esquerra. Per aquest motiu, en 2015 i 2019 es formen governs de coalició liderats pel socialista Ximo Puig, però amb la presència i/o el suport d'altres forces com Compromís i Podem. En 2019 augmenta encara més la fragmentació i polarització del sistema amb l'entrada de VOX (Abellán i Pardo, 2018; Roig, 2019).

Figura 1 Evolució del suport electoral dels principals partits (1983-2019)

FONT: elaboració pròpia sobre les dades d'Argos (www.argos.gva.es)

EL CANVI EN ELS ESPAIS ELECTORALS DE LA COMUNITAT VALENCIANA (2011-2019)

A l'hora d'analitzar els totals per a cadascun dels períodes estudiats, observem que en la distribució de l'electorat valencià per a l'any 2011 s'aprecia un domini clar de la identitat dual i de la ideologia de centre, amb valors totals del 37,8 % i 63,7 % respectivament (Taula 1, dalt) que representen 942.004 i 1.587.877 vots (Taula 1, baix). Es tracta de valors que, amb variacions, mostren una coherència generalitzada amb la trajectòria examinada en altres estudis respecte a comicis previs (Martín Cubas, 2007), en què la identitat dual i la ideologia de centre predominaven amb un 56,3 % i un 44,1 % del vot. En 2015, observem com la societat valenciana torna a situar-se majoritàriament en les mateixes posicions, que en aquesta ocasió aglutinen valors del 60,4 % i 41 % respectivament (Taula 2, dalt), o, en altres

paraules, 1.020.739 i 1.502.891 vots (Taula 2, baix). Per a 2019, l'electorat de la Comunitat Valenciana es troba més concentrat en l'espai dual de l'eix d'identitat, mentre que es dispersa significativament en l'ideològic. Així, hi trobem valors que delaten la presència d'un 65 % de l'electorat (1.752.425 vots) amb afinitat identitària dual, alhora que veiem com el col·lectiu es distribueix en un 34,5 % a favor del centre i en un 32,9 % a favor de l'esquerra en la variable ideològica, que en vots equivalen a 930.110 i 886.992.

En la distribució de l'electorat valencià al llarg dels eixos de sentiment identitari i autoubicació ideològica per a l'any 2011 (Taula 1), presenciem que el centre dual es consagra com a casella dominant, amb un 24,1% del vot, que comprén un total de 599.921 vots, seguit per l'esquerra dual,

Taula 1 Espais electorals a la C. Valenciana. Eleccions autonòmiques 2011

C.V.11	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC	Total
Esp.	0,4	5,0	6,4	1,7	0,4	1,8	15,8
Esp. > Val.	0,4	2,5	4,3	2,6	0,4	1,4	11,6
Dual	2,5	17,5	24,1	9,3	2,2	8,2	63,7
Val. > Esp.	0,9	1,7	2,9	1,3	0,3	0,4	7,6
Val.	0,2	0,5	0,2	0,1			1,3
Total	4,4	27,3	37,8	15,1	3,3	12,2	100

C.V.11	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC	Total
Esp.	10.211	125.090	158.277	43.399	10.211	45.951	393.140
Esp. > Val.	10.211	61.269	107.220	63.821	10.211	35.740	288.473
Dual	61.269	436.538	599.921	232.310	53.610	204.229	1.587.877
Val. > Esp.	22.976	43.399	71.480	33.187		9.966	181.008
Val.	5.106	12.764	5.106	2.553		—	25.529
Total	109.773	679.060	942.004	375.270	74.033	295.886	2.476.026

que aconseguix un 17,5 % o 436.538 vots, i, més llunyanament, per la dreta dual, que atresora un 9,3 %, en abastar 232.310 vots. En un segon pla, es pot discernir una concentració de valors d'interès en les coordenades del centre tant espanyolista com amb inclinacions cap a l'espanyolisme, que acumulen un 6,4 % i un 4,3 % respectivament, o, cosa que és el mateix, 158.277 i 107.220 vots. Així, doncs, hi trobem un centre de gravetat essencialment integrat per l'esquerra, el centre i la dreta dual, en el qual les dues primeres opcions al·ludides dominen amb claredat. Els principals espais de domini localitzats revelen unes certes semblances amb la concentració entorn del centre i de l'esquerra que es percebia en 2007 (Martín Cubas, 2007).

L'any 2015, s'observa com el centre dual es manté com a casella preponderant en el sistema, amb un 24,7 %

del vot, que equival a un total de 615.600 vots, seguida novament per l'esquerra dual, amb un 18 %, que es tradueix en 447.231 vots (Taula 2). En aquesta ocasió, la dreta dual s'allunya de les posicions de més influència, ja que les seues xifres descendeixen fins al 6,2 % o 155.215 vots, mentre que tant el centre com l'esquerra espanyolista creixen fins al 9,7 % (242.031 vots) i el 8,2 % (205.200 vots) respectivament. D'aquesta manera, veiem que les dades que reflecteix la taula precedent revelen un centre de gravetat conformat per l'àrea que limita el centre i l'esquerra dual. La seua influència podria connectar amb un segon bloc format pel centre i l'esquerra espanyolista. Els espais dominants localitzats coincideixen, en essència, amb els espais que es podien distingir en les eleccions de 2011, tot i que també s'hi aprecien canvis al fil d'un desplaçament de dominis favorable a les esquerres i l'espanyolisme.

Taula 2 Espais electorals a la C. Valenciana. Eleccions autonòmiques de 2015

C.V.15	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC	Total
Esp.	0,8	8,2	9,7	2,0	0,1	1,2	22,1
Esp. > Val.	0,6	2,5	3,9	1,3	0,1	1,4	9,8
Dual	3,7	18,0	24,7	6,2	0,8	6,9	60,4
Val. > Esp.	1,3	2,0	1,9	0,2	0,2	0,3	5,9
Val.	0,3	0,4	0,7		0,1	0,2	1,8
Total	6,8	31,2	41,0	9,7	1,4	9,9	100

C.V.15	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC	Total
Esp.	21.046	205.200	242.031	49.985	2.631	28.938	549.831
Esp. > Val.	15.785	63.138	97.339	31.569	2.631	34.842	245.304
Dual	92.077	447.231	615.600	155.215	21.046	171.721	1.502.891
Val. > Esp.	31.569	49.985	47.354	5.262		7.466	141.635
Val.	7.892	10.523	18.415	-		5.682	42.513
Total	168.369	776.077	1.020.739	242.031	26.308	248.649	2.482.174

En 2019, les xifres es distribueixen i atorguen un major pes al centre i a l'esquerra dual, alhora que es reconeix una relaxació de la preferència per afinitats identitàries més pròximes al país, malgrat la relativa vigència que aquesta continua mantenint en intensitats baixes, amb valors del 6,6 % (178.530 vots) i del 6,5 % (175.551 vots) per a l'esquerra i el centre espanyolista (Taula 3). Aquestes xifres indiquen que el centre de

gravetat del període estudiat se situa en el bloc que comprén el centre i l'esquerra dual. Els espais de domini que ací s'identifiquen manifesten similitud respecte als que s'observaven en estudi de les eleccions de 2015, en tant que continuen estant vinculats al centre i a l'esquerra dual. D'igual manera, hi trobem altres diferències, com una pèrdua de preeminència per part de l'esquerra i el centre espanyolista.

Taula 3 Espais electorals a la Comunitat Valenciana. Eleccions autonòmiques de 2019

C.V.19	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC	Total
Esp.	1,0	6,6	6,5	2,5	0,6	4,3	21,6
Esp. > Val.	0,6	2,1	2,1	0,6	0,1	1,3	6,6
Dual	5,1	21,6	23,9	6,4	3,1	4,9	65,0
Val. > Esp.	0,3	2,3	1,8	0,3		0,2	5,0
Val.	0,8	0,3	0,2	0,2		0,2	1,8
Total	7,9	32,9	34,5	10,0	3,8	11,0	100

C.V.19	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC	Total
Esp.	27.719	178.630	175.551	67.756	15.399	117.034	582.089
Esp. > Val.	15.339	55.437	55.437	15.339	3.080	33.878	178.630
Dual	138.593	582.089	643.685	172.471	83.156	132.433	1.752.425
Val. > Esp.	9.240	61.597	49.277	9.240		6.160	135.513
Val.	21.559	9.240	6.160	6.160		6.160	49.277
Total	212.509	886.992	930.110	271.025	101.635	295.664	2.697.934

FONT: CIS 3253

En vista de l'evolució que la distribució de l'electorat valencià ha experimentat des de l'any 2011 fins al 2019, s'observen canvis dignes d'esment. En aquest sentit, en l'eix que mesura el sentiment identitari, les xifres sobre el total revelen un augment del 5,8 % en el sentiment espanyolista, alhora que un enfonsament del 5 % entre el votant afí a l'espanyolisme.

Aquests percentatges tenen una traducció a vots de 572.749 i 109.845 respectivament (Taula 4). Pel que fa a la ideologia, cal destacar l'augment en la preponderància de l'esquerra, que tanca el període analitzat acumulant un 5,6 % adicional de l'electorat, amb 110.915 vots, alhora que la dreta cau un 5,1 %, en perdre 104.245 vots (Taula 4).

L'estudi d'aquesta progressió en l'encreuament de les dues variables estudiades ens deixa un descens en els espais que aglutinen el votant de dreta dual, que perd un 3,1 % (159.839 vots) del seu suport, i el de centre i dreta inclinats cap a l'espanyolisme, amb caigudes del 2,2 % (51.783 vots) i del 2 % (48.422 vots) respectivament (Taula 4). Per contra, l'esquerra dual apareix com la gran beneficiada en la nova distribució, en guanyar en 2019 un 4,1 % de suports respecte als que va rebre en 2011, cosa

que equival a 145.551 vots (Taula 4). A aquest valor li segueix el 2,6 % que afavoreix l'extrema esquerra dual i que abasta un total de 77.324 vots (Taula 4). En conclusió, els moviments estudiats posen de manifest l'existència d'un bloc beneficiat en el conjunt del període, que es concentra en l'àrea dibuixada per la unió entre l'esquerra i l'extrema esquerra duals, i d'un altre de perdedor, que queda situat en la zona de votants d'esquerra duals i amb inclinacions tant cap a l'espanyolisme com cap al valencianisme.

Taula 4 Variacions en els espais electorals entre 2011 i 2019

	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC	Total
Esp.	0,6	1,6	0,1	0,8	0,2	2,5	5,8
Esp. > Val.	0,2	-0,4	-2,2	-2,0	-0,3	-0,1	-5,0
Dual	2,6	4,1	-0,2	-3,1	0,9	-3,3	1,3
Val. > Esp.	-0,6	0,6	-1,1	-1,0	-0,3	-0,2	-2,6
Val.	0,6	-0,2	0,0	0,1		0,2	-0,5
Total	3,5	5,6	-3,3	-5,1	0,5	-1,2	-

FONT: CIS 2892 i 3253

LA TRANSFORMACIÓ DELS ESPAIS ELECTORALS DELS PARTITS (2011-2019)

Els diferents partits polítics concentren la majoria dels seus suports electorals en àrees determinades, denominades «territoris electorals» (Molas i Bartomeus, 2001). En endavant, procedim a descriure la presència i l'envergadura del votant de cadascun dels partits més rellevants de la competició electoral valenciana en el període 2011-2019, en els dos eixos de referència per a aquest estudi.

Respecte a les xifres de què disposem sobre el record de vot favorable al Partit Popular (PP) en 2011, s'observa un domini generalitzat d'aquesta força en el centre i la dreta duals, que aconseguen percentatges del 10,1 % i el 8,7 % respectivament

(Taula 5). D'igual manera, una massa substancial dels suports que conformen el nucli gravitacional del partit prové del centre i de la dreta, tant espanyolistes com amb inclinacions cap a aquest sentiment. A més, amb valors de l'1,3 %, l'extrema dreta dual també s'incorpora a l'àrea de domini del PP.

De cara a les eleccions de 2015, es percep un afèbliment generalitzat del nucli de l'organització: els seus suports es mantenen en àrees semblants a les de 2011, però gaudeixen de graus de suport inferiors. Així, hi veiem, per exemple, com en els espais més destacats del bloc de domini del PP, situats en el centre i la dreta dual, els percentatges són ara del 4,4 % i el 3,9 %. Igualment, el partit es desunfla entre el votant d'extrema dreta i el d'identitat espanyolista,

atés que perd tot el vigor entre els electors amb inclinacions espanyolistes.

En les eleccions de 2019 es confirma una propensió a la baixa en els suports del partit, les àrees de domini del qual obtenen percentatges d’aflluència més baixos que en 2015, excepte el centre dual (4,5 %) i la dreta espanyolista (2,3 %). En aquesta línia, alguns dels seus espais arriben a evaporar-se, com és el cas dels corresponents al votant d’inclinacions espanyolistes de centre i de dreta. Aquest moviment propicia una divisió del nucli de suports del partit en dos blocs essencialment diferenciats pel sentiment identitari: d’una banda, el votant dual de centre, de dreta i, eventualment, d’extrema dreta, i, d’altra banda, l’espanyolisme de centre i de dreta.

A l’hora d’analitzar la progressió del suport al Partit Socialista del País Valencià (PSPV) en els diferents espais electorals (Taula 6), observem que en 2011 té una àrea d’influència especialment forta en l’esquerra

tant dual (9,3 %) com, en menys intensitat, espanyolista (2,4 %) i amb inclinacions cap a aquesta mateixa identitat (1,6 %). A aquests valors s’ha d’afegir un esment al centre dual, que, amb un 2 %, s’integra també en la zona de control socialista.

L’any 2015, el PSPV manté les seues àrees de domini definides entorn d’espais essencialment semblants a aquells en els quals ho feia en els comicis autonòmics anteriors. No obstant això, es percep un descens en l’atractiu que aquesta força aconsegueix en el seu centre gravitatori. Així, hi veiem que les xifres que corresponen amb la regió esquerra dual es desplomen fins al 4,1 %, i també cauen les que ho fan amb l’esquerra espanyolista, que ara exhibeix un 0,5 %. Malgrat això, conserva la seua força en el centre dual (2 %) i, fins i tot, creix lleument en l’esquerra espanyolista (2,7 %).

En les últimes eleccions, els resultats mostren un repunt de les xifres en les principals categories del

Taula 5 Evolució dels espais electorals del PP en eleccions autonòmiques

PP'11	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC	PP'15	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.		0,3	2,3	1,5		0,2	Esp.			2,0	1,0	0,3	0,5
Esp. > Val.			1,8	2,4		0,3	Esp. > Val.			0,5	1,1	0,1	
Dual		0,6	10,1	8,7	2	2,0	Dual			4,4	3,9	1,3	0,4
Val. > Esp.	0,2	0,2	1,6	0,7			Val. > Esp.			0,3			
Val.	0,1			0,1			Val.						

PP'19	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.			0,7	2,3	0,3	0,5
Esp. > Val.			0,1	0,1	0,1	
Dual			4,5	3,1	1,3	0,6
Val. > Esp.			0,3	0,1		
Val.						

5 % o més

2 % a 4,9 %

1 % a 1,9 %

0,5 % a 0,9 %

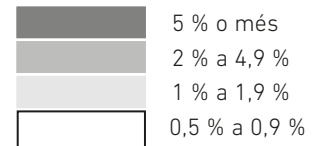
FONT: CIS 2892, 3088, 3253. Percentatges sobre el total de la mostra

Taula 6 Evolució dels espais electorals del PSPV en eleccions autonòmiques

PSPV'11	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.	0,1	2,4	0,5	0,1		
Esp. > Val.	0,4	1,6	0,5	0,1		0,1
Dual	0,7	9,3	2,0		0,4	0,4
Val. > Esp.	0,1	0,9		0,1		
Val.	0,1		0,1			0,1

PSPV'15	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.	0,4	2,7	1,0	0,2		0,1
Esp. > Val.		0,5	0,2			0,2
Dual	0,6	4,1	2,0	0,1		0,5
Val. > Esp.	0,2	0	0,5			
Val.	0,1		0,2			

PSPV'19	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.		4,0	0,6			0,3
Esp. > Val.		1,1	0,5			0,5
Dual	2,1	13,2	3,0	0,1		0,8
Val. > Esp.	0,2		0,6			
Val.	0,1		0,2			

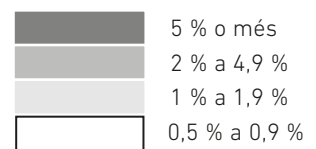
FONT: CIS 2892, 3088, 3253. Percentatges sobre el total de la mostra

Taula 7 Evolució dels espais electorals d'UPyD i Cs en eleccions autonòmiques

UPyD'11	E.E.	E.	C.	D.	E.D.
Esp.		0,2			
Esp. > Val.		0,2	0,4		
Dual		0,4	0,4	0,1	
Val. > Esp.					
Val.					

Cs'15	E.E.	E.	C.	D.	E.D.
Esp.		0,2	1,7		
Esp. > Val.	0,3	0,1	0,5	0,1	
Dual		1,2	3,6	0,7	
Val. > Esp.					
Val.					

Cs'19	E.E.	E.	C.	D.	E.D.
Esp.		4,5	0,6		
Esp. > Val.		0,2	2,1	0,1	
Dual		0,6	5,8	1,4	
Val. > Esp.					
Val.					

FONT: CIS 2892, 3088, 3253. Percentatges sobre el total de la mostra

centre gravitatori del PSPV. En aquesta línia, el partit acumula els percentatges més alts del període estudiat en l'esquerra i el centre duals, amb un 13,2 % i un 3 % respectivament. Així, doncs, hi ha un reforç de la zona de control socialista en l'esquerra espanyolista (4 %), atés que aconseguix recuperar terreny del centre (3 %) i de l'extrema esquerra dual (2,1%).

Pel que fa a Unión, Progreso y Democracia (UPyD), observem amb claredat que en les eleccions de 2011 gaudia de molt pocs suports, principalment localitzats en el centre i l'esquerra dual. En 2015, UPyD perd tota la seua representació tant en les eleccions nacionals com en les autonòmiques valencianes, en una caiguda que alguns experts han atribuït, en gran manera, a un transvasament dels seus suports electorals cap a Ciutadans (Cs). Després d'un nou fracàs en les eleccions de 2016, UPyD entra en una dinàmica per la qual acaba per no presentar-se a les de 2019, alhora que decideix demanar el vot per a la candidatura de Cs. Així, doncs, com a força potencialment concurrent als espais que en el seu moment ocupava UPyD, l'estudi de les eleccions de 2015 i 2019 en aquest apartat fixa la seua mirada en les dades de Cs.

Partint de plantejaments semblants als d'UPyD, Cs irromp en les eleccions de 2015 i evidencia un domini fort sobre espais clau per al seu desbancat antecessor, com el que fonamentalment comprén el centre dual (3,6 %). Juntament amb això, aquesta força aconseguix també estendre el centre de gravetat de què gaudia UPyD cap a l'esquerra (1,2 %) i la dreta dual (0,7 %).

En 2019, Cs consagra la seua propensió electoral positiva en l'arena política valenciana. El partit millora els seus resultats i aconseguix pujar en el centre dual fins al 5,8 %. Així mateix, es converteix en una opció àmpliament preferida entre l'esquerra espanyolista (4,5 %), millora els seus números entre la massa electoral del centre amb inclinacions espanyolistes (2,1 %) i s'enforteix en la dreta dual (1,4 %).

En els comicis de l'any 2011, Coalició Compromís comptava amb suports escassos entre la societat

valenciana, principalment repartits entre el centre (0,9 %) i l'esquerra dual (1,4 %). A més, atrau votants d'extrema esquerra amb inclinacions valencianistes (0,5 %) i, curiosament, tant de l'esquerra espanyolista (0,7 %) com de la valencianista (0,4 %).

Per a l'any 2015, el partit augmenta la seua transcendència electoral i es comença a confirmar amb més claredat el seu bloc de domini. Aquest parteix de l'àrea que integra l'esquerra (6 %) i el centre dual (2,7 %) i arriba a estendre's entre l'extrema esquerra dual i la d'inclinacions valencianistes (0,8 %). També arriba a seduir sectors del centre espanyolista, dels quals rep un 0,5 % del vot.

En l'últim període electoral estudiat es discerneix un retorn de Compromís a uns valors més baixos, que, no obstant això, es continuen circumscriuint, en general, als espais que integren el centre gravitacional que integren el centre, l'esquerra i l'extrema esquerra dual. Com a novetats d'interés, podria al·ludir-se a l'entrada de l'àrea d'extrema esquerra valencianista en el bloc competitiu clau del partit, i la pèrdua de punts de suport amb els quals abans comptava en l'esquerra i el centre espanyolistes, així com en l'extrema esquerra amb inclinacions valencianistes.

Esquerra Unida del País Valencià (EUPV) comença la seua marxa en aquest estudi amb xifres discretes, que situen el seu principal centre d'atracció electoral entorn de l'esquerra (1,6 %) i l'extrema esquerra dual (0,8 %). En 2015, el partit perd tota la seua representació a les Corts Valencianes, per la irrupció potent de Podem Comunitat Valenciana, que aconseguix formar grup parlamentari amb 13 diputats. D'aquesta manera i considerant que aquesta segona formació competeix per espais electorals altament similars als d'EUPV, fixarem la nostra mirada en l'organització morada per a l'anàlisi de l'esmentat període electoral (Taula 9). Es tracta d'un gir que prosseguirà de cara a l'estudi dels comicis autonòmics valencians de 2019, en els quals tots dos partits van concórrer junts sota la denominació Unides Podem-EUPV.

Taula 8 Evolució dels espais electorals de Compromís en eleccions autonòmiques

Comp'11	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.		0,7				
Esp. > Val.		0,1	0,2			
Dual	0,3	1,4	0,9		0,1	0,3
Val. > Esp.	0,5		0,1	0,2		
Val.		0,4				0,3

Comp'15	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.	0,1	0,6	0,5			
Esp. > Val.	0,2	0,4	0,1			
Dual	1,2	6,0	2,7	0,1		0,8
Val. > Esp.	0,8	1	0,4			0,1
Val.	0,2					0,1

Comp'19	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.	0,1	0,3	0,1			0,1
Esp. > Val.	0,1	0,1	0,1			
Dual	1,9	2,2	2,3	0,2		0,1
Val. > Esp.	0,1	1	0,2			
Val.	0,7					

5 % o més

2 % a 4,9 %

1 % a 1,9 %

0,5 % a 0,9 %

FONT: CIS 2892, 3088, 3253. Percentatges sobre el total de la mostra

Taula 9 Evolució dels espais electorals d'EU, Podem i UP en eleccions autonòmiques

EUPV'11	E.E.	E.	C.	D.	E.D.
Esp.	0,2	0,3	0,3		
Esp. > Val.			0,1		
Dual	0,8	1,6	0,4		0,1
Val. > Esp.					
Val.		0,1			

Podem'15	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.	0,2	1,2	0,4			
Esp. > Val.	0,1	0,5	0,2			
Dual	0,5	2,9	1,2	0,1		0,2
Val. > Esp.	0,2	0	0,1			
Val.	0,1	0,1				

UP'19	E.E.	E.	C.	D.	E.D.
Esp.	0,7	0,7	0,2		
Esp. > Val.	0,3	0,2	0,1		
Dual	0,7	1,7	0,3		
Val. > Esp.	0,1		0,1		
Val.	0,1	0,2			

5 % o més

2 % a 4,9 %

1 % a 1,9 %

0,5 % a 0,9 %

FONT: CIS 2892, 3088, 3253. Percentatges sobre el total de la mostra

Dit això, observem que, en 2015, Podem es fa fort en els espais electorals que anteriorment corresponien a EUPV, en guanyar un 2,9 % de l'esquerra dual i un 0,5 % de l'extrema esquerra tant espanyola com valenciana. Juntament amb això, aconseguix ampliar els confins del seu centre de gravetat cap al centre dual (1,2 %) i l'esquerra espanyolista (1,2 %).

En 2019, Unides Podem-EUPV reubica la seua zona de control de nou en l'espai que ocupa l'electorat de l'esquerra (1,7 %) i l'extrema esquerra dual (0,7 %) i perd, per tant, els seus suports provinents del centre dual. Així i tot, n'ix reforçat en el terreny

de l'extrema esquerra espanyolista, en conquistar un 0,7 % del vot en aquesta casella.

En 2019, VOX aconseguix 10 diputats en les eleccions autonòmiques de la Comunitat Valenciana, una conquesta sense precedent per a la formació en aquesta regió. Aquests resultats es nodreixen de percentatges de l'electorat que es concentren en el centre (1 %) i la dreta dual (0,7 %). A més d'això, és digne d'esment al·ludir a l'èxit que VOX aconseguix tenir en aquestes eleccions entre el votant de centre espanyolista, en guanyar un 0,5 % dels suports en aquest espai.

Taula 10 Espais electorals de VOX en eleccions autonòmiques

VOX'19	E.E.	E.	C.	D.	E.D.	NS/NC
Esp.			0,5	0,2		0,2
Esp. > Val.			0,1	0,2		0,1
Dual			1,0	0,7		0,1
Val. > Esp.						
Val.						

- 5 % o més
- 2 % a 4,9 %
- 1 % a 1,9 %
- 0,5 % a 0,9 %

FONT: CIS 3253. Percentatges sobre el total de la mostra

LA COMPETICIÓ ENTRE PARTITS PELS ESPAIS ELECTORALS

En l'apartat anterior, hem analitzat les àrees de penetració electoral de cadascun dels partits per separat. En aquest apartat, mostrarem les principals àrees de predomini de cada partit, així com els eventuais solapaments i espais de competició entre aquests. Això ens dona una bona indicació de l'evolució complexa dels eixos de competició electoral a la Comunitat Valenciana. A la dreta de les taules 11, 12 i 13 es mostren el partit o els partits que predominen en cada espai polític. La intensitat del color va vinculada a la força dels suports que tenen (igual que ocorre amb les taules de l'apartat anterior). Els números en la zona inferior lateral

dreta de les caselles indiquen quants partits obtenen més del 0,5 % del cens i, per tant, són capaços de penetrar electoralment en aquest espai. Les figures a l'esquerra de les taules 11, 12 i 13 mostren, de manera aproximada, per on passen els principals eixos de competició entre partits a la Comunitat.

En les eleccions de 2011 (Taula 11), el PP mostra el seu notable predomini en els espais del centre i de la dreta que van des de les posicions més espanyolistes al valencianisme moderat. És destacable, a més, que en les seues principals zones de domini, pràcticament no té competidors rellevants. Els populars tenen competidors en el centre dual, una de les principals borses de votants de la Comunitat, però aquesta

competició no amenaça el seu predomini en aquest espai. Per la seua banda, el predomini del PSPV s'estén per tota l'esquerra des de l'espanyolisme fins al valencianisme moderat, encara que la seua posició més predominant es troba en l'esquerra dual. Els socialistes no tenen tampoc una competició notable en aquest espai, a excepció de l'esquerra dual, que també constitueix un dels principals caladors de vots de la Comunitat. En l'extrema esquerra, EUPV competeix amb el PSPV pel predomini dels votants duals, mentre que Compromís té el control dels votants valencianistes moderats. En tots dos casos, es tracta d'espais electorals no gaire densament poblats (vegeu la Taula 1).

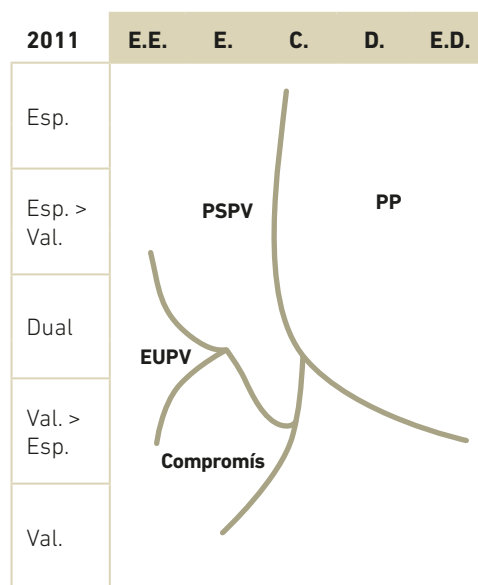
Les dues principals àrees de competició electoral de 2011 són el centre i l'esquerra duals, en les quals, malgrat el respectiu predomini del PP i PSPV, hi ha diversos partits que aconseguixen penetrar en aquests espais (Taula 11). En el centre dual, el PP competeix amb el PSPV i Compromís. En l'esquerra dual, el PSPV competeix amb tots els altres partits

(inclòs el PP!). A més d'aquests espais electorals, en aquestes eleccions també destaca la competició en l'esquerra i el centre espanyolistes. En l'esquerra espanyolista, el domini del PSPV és notable, però també Compromís sembla trobar-hi un calador de vots important. En el centre, el predomini del PP ha de fer front a la competició socialista. L'últim espai de competició electoral rellevant (encara que a una distància notable dels anteriors) és el que marca la lluita entre EUPV i el PSPV pel control dels votants de l'extrema esquerra dual.

Els resultats de 2011 s'alineen, en bona part, amb les tendències competitives localitzades en l'arena electoral valenciana durant el període 1995-2007. En aquest sentit, es manté la rellevància competitiva del centre, pel qual rivalitzaven en 2007 fins a quatre forces, sota el domini del PP. A més, prossegueix la preponderància d'alguns espais localitzables entre les ideologies d'esquerra i extrema esquerra, en què el PSPV tenia un cert domini malgrat pugnar amb altres forces com EUPV o el Bloc (Martín Cubas, 2007).

Taula 11 Principals àrees de predomini i competició en les eleccions de 2011

2011	Ex. Esq.	Esq.	Centre	Dta.	Ex. Dta.
Esp.	-	PSPV 2	PP 2	PP 1	-
Esp. > Val.	-	PSPV 1	PP 2	PP 1	-
Dual	PSPV/ EUPV 2	PSPV 4	PP 3	PP 1	PP 1
Val. > Esp.	Comp. 1	PSPV 1	PP 1	PP 1	-
Val.	-	-	-	-	-

En 2015, el mapa de la competició partidista canvia substancialment (Taula 12). L'espai de predomini electoral del PP s'encongeix substancialment en aquestes eleccions, encara que continua sent el beneficiari principal dels suports provinents del centre espanyolista i de l'espai que va de la dreta espanyolista a la dual. En la seua zona de domini, el PP no té a penes competència, però la força dels suports disminueix respecte a 2015. La pèrdua més important per al PP es produeix en el control del centre dual, el principal graner de vots de la Comunitat, que ara passa a les mans de Ciutadans. En aquestes eleccions, l'espai de predomini de Ciutadans té la seua principal fortalesa en el centre dual, encara que també s'estén cap al centre i l'esquerra espanyolistes. En aquests espais competeix principalment amb el PP i amb el PSPV, per la qual cosa la força dels seus suports és més limitada. Per la seua banda, el PSPV perd, en 2015, bona part del seu control sobre els espais de l'esquerra. En l'esquerra espanyolista, el seu domini es disputa amb altres partits com Ciutadans, Podem i Compromís. L'únic espai que controla

sense disputa en aquestes eleccions és el del centre valencianista moderat, però el pes d'aquest espai és petit. La principal pèrdua del PSPV en aquestes eleccions és la del predomini de l'esquerra dual, el segon graner de vots de la Comunitat, que ara passa a les mans de Compromís. L'avançament dels valencianistes en aquestes eleccions és molt notable, perquè passen a controlar pràcticament tot l'espai de l'esquerra dual i valencianista moderada. Ara bé, el control de Compromís en l'esquerra dual no exclou que aquest siga un territori en el qual també aconseguixen penetrar els altres dos partits d'esquerra i, eventualment, Ciutadans.

Com també succeïa en eleccions anteriors, les àrees electorals més concorregudes en les eleccions de 2015 són també les més poblades (Taula 12). En el centre dual aconseguixen penetrar (amb més o menys força) les cinc forces polítiques amb representació, des del PP fins a Podem. En l'esquerra dual també ho fan tots menys el PP. L'espanyolisme d'esquerra i de centre també són espais de forta competició

Taula 12 Principals àrees de predomini i competició en les eleccions de 2015

2015	Ex. Esq.	Esq.	Centre	Dta.	Ex. Dta.
Esp.	–	PSPV/ Cs 4	PP 4	PP 1	–
Esp. > Val.	–	PSPV/ Podem/ Comp. 3	PP/Cs 2	PP 1	–
Dual	Comp. 3	Comp. 4	Cs 5	PP 2	PP 1
Val. > Esp.	Comp. 1	Comp. 1	PSPV 1	–	–
Val.	–	–	–	–	–

2015	E.E.	E.	C.	D.	E.D.
Esp.					
Esp. > Val.					
Dual					
Val. > Esp.					
Val.					

entre partits. En l'espanyolisme d'esquerres aconseguen penetrar tots els partits menys el PP. En l'espanyolisme de centre també ho fan tots menys Podem. Com ja hem mencionat en l'apartat anterior, és curiós constatar que Compromís aconseguix retenir una certa penetració en aquestes posicions. Finalment, també ha de subratllar-se l'espai que va de l'extrema esquerra dual a l'esquerra espanyolista moderada, en el qual la competició se centra en els tres partits d'esquerres (Podem, PSPV i Compromís).

El mapa de competició en les eleccions de l'any 2019 (Taula 13) reflecteix un augment de la fragmentació, així com una nova recomposició dels territoris electorals dels partits. A la dreta, el PP mostra un predomini notable dels espais de la dreta espanyolista i dual. El domini dels populars en aquests territoris és quasi exclusiu, a excepció de la dreta dual, en què Ciutadans i VOX també aconseguixen penetrar electoralment. El PP també competeix amb altres partits per l'espai del centre, especialment pel centre dual i espanyolista. Com en 2015, el centre dual

i l'espanyolisme moderat segueixen en mans de Ciutadans, encara que molts partits aconseguixen penetrar electoralment en aquests espais, la qual cosa limita la seua capacitat de creixement. Ciutadans també aconseguix mantenir el seu domini compartit en els espais de l'esquerra i el centre espanyolistes, encara que en l'esquerra el comparteix amb el PSPV i en la dreta amb els socialistes, PP i VOX. En 2019, el PSPV recupera el seu domini en l'esquerra dual i l'espanyolisme, encara que en aquestes àrees també penetren un nombre notable de competidors que van des de Compromís fins a Ciutadans. Els socialistes també estenen la seua capacitat de penetració a l'extrema esquerra dual i al centre dual i espanyolista. L'únic reducte electoral controlat per Podem és l'espai de l'extrema esquerra espanyolista. No obstant això, la seua àrea de penetració electoral s'estén també cap a l'àrea de l'esquerra dual, en què té el seu principal graner electoral. Finalment, Compromís continua dominant l'espai de l'esquerra valencianista moderada, que domina sense competidors. Els valencianistes també estenen la seua àrea

Taula 13 Principals àrees de predomini i competició en les eleccions de 2019

2019	Ex. Esq.	Esq.	Centre	Dta.	Ex. Dta.
Esp.	UP 1	PSPV/ Cs 3	PP/ PSPV/ Cs/VOX 4	PP 1	-
Esp. > Val.	-	PSPV 1	Cs 2	-	-
Dual	Comp./ PSPV 3	PSPV 4	Cs 5	PP 3	PP 1
Val. > Esp.	-	Comp. 1	PSPV 1	-	-
Val.	Comp. 1	-	-	-	-

2019	E.E.	E.	C.	D.	E.D.
Esp.					
Esp. > Val.					
Dual					
Val. > Esp.					
Val.					

de penetració electoral a l'extrema esquerra i l'esquerra dual. A diferència de les anteriors, en aquestes eleccions, Compromís deixa de tenir una presència rellevant en l'espai de l'esquerra espanyolista. Per la seua banda, VOX no obté el control en cap àrea electoral. Competeix amb altres partits pel domini del centre espanyolista, però el seu principal graner de vots està en el centre i la dreta duals.

Com també succeïa en 2015, l'augment de la fragmentació no implica una separació nítida dels territoris controlats pels diferents partits. Dit això, les principals àrees de competició continuen estant en les posicions electoralment més poblades i reproduïxen, a grans trets, les línies de competició de convocatòries passades. En primer lloc, la dreta i el centre duals, en què competeixen tots els partits de dretes i, eventualment, els socialistes. En segon lloc, l'extrema esquerra i esquerra duals, en què competeixen els partits d'esquerres i, eventualment, Ciutadans. La competició és també molt notable en el centre i l'esquerra espanyolistes, que segueixen les mateixes pautes que l'espai de centre dual.

CONCLUSIONS

El propòsit d'aquest article ha sigut assenyalar que, malgrat la relativa estabilitat de les identitats ideològiques dels valencians, els canvis en la competició partidista produïts per l'aparició exitosa de partits nous han comportat canvis molt notables en els espais electorals ocupats per cadascun d'aquests i han complicat les estratègies de competició electoral.

El període 2011-2019 es caracteritza per un lleuger gir a l'esquerra i un augment de les posicions vinculades amb l'espanyolisme. El principal resultat de la combinació de tots dos processos ha sigut la pèrdua de votants identificats amb la dreta i el centre espanyolistes més moderats, així com amb la dreta dual. En canvi, ha crescut l'electorat identificat amb l'esquerra i l'extrema esquerra dual, així com amb l'esquerra i el centre més espanyolistes. Els canvis en la identitat política de l'electorat segura-

ment han contribuït a facilitar l'aparició de partits nous. Amb tot, és molt probable que els discursos i les estratègies dels partits, així com els d'altres actors (p. ex. els moviments socials i mitjans de comunicació) també hagen contribuït a redefinir la identitat política d'alguns votants, la qual cosa segurament confereix al procés una notable endogeneïtat.

En aquest sentit, el treball ha mostrat l'existència d'una intensa competició partidista pel control d'alguns espais electorals clau. Atés el nombre de votants, els més destacats han sigut el centre i l'esquerra duals. En aquests espais, les dificultats per a mantenir el predomini han sigut molt notables, cosa que explica l'alternança entre partits com el PSPV, PP, Cs o Compromís. Això es deu, en bona part, al fet que pràcticament tots els partits valencians han sigut capaços de penetrar amb més o menys força en un d'aquests espais o, fins i tot, en els dos, com és el cas del PSPV, Ciutadans i Compromís. La lluita pel control també ha sigut notable (especialment a partir de 2015) en altres espais com l'extrema esquerra o la dreta duals. A diferència de les anteriors, en aquestes àrees la competició s'ha limitat als diferents contendents de cada bloc ideològic: en l'esquerra, ho han fet el PSPV, Compromís i Podem; en la dreta, el PP, Ciutadans i, en 2019, també VOX. El tercer grup d'espais en què s'ha dirimit la competició electoral a la Comunitat Valenciana es troba en l'esquerra i el centre espanyolistes. Aquest espai ha resultat especialment concorregut: cap partit ha aconseguit mantenir el predomini entre eleccions i, en algun moment o en algun altre, tots els partits han aconseguit presència en alguna de les dues àrees (o en les dues).

Els esforços dels partits per mantenir la seua presència i rellevància en alguns d'aquests espais no exclouen que s'hi hagen pogut identificar àrees de cert predomini electoral (eventualment, fins i tot d'una certa exclusivitat) més o menys estable al llarg d'aquests anys. El PP és un bon exemple d'això: encara que la seua àrea de domini ha sigut erosionada en l'espai del centre, encara conserva el seu predomini en bona part de la dreta dual i espanyolista.

En l'altre extrem de l'espectre polític, Compromís ha sigut capaç de mantenir el predomini en l'espai de l'esquerra valencianista i Podem ha fet una cosa semblant en l'extrema esquerra espanyolista. En el cas de PSPV i Cs, les seues àrees de predomini han tendit a estar més concentrades geogràficament en l'esquerra i el centre dual (amb les dificultats ja esmentades en el paràgraf anterior).

Finalment, la complexa rivalitat que es produeix entre els partits valencians pot servir per a mostrar algunes de les insuficiències de la literatura dedicada a la competició electoral. Fins al moment, les principals teories tendeixen a partir de l'existència de «vedats» electorals controlats per cada partit, de

manera que la competició tendeix a produir-se en els límits de les àrees d'atracció. La lluita partidista s'ha entès, en aquest sentit, com l'esforç per decantar aquells electors que se situen en els marges de cada àrea de control. El cas valencià sembla suggerir que la competició electoral també pot produir-se sense (o amb limitats) vedats exclusius per a cada partit i amb zones àmplies en què el predomini és precari i l'alternança constant. Sens dubte, això ha de traduir-se en les estratègies discursives i de captació del vot, però també dificulta la cooperació entre partits que competeixen per segments amplis de votants. Tots aquests aspectes superen, sens dubte, el propòsit d'aquest text i hauran de constituir la base de futures investigacions.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Abellán, M.A., i Pardo, G.P. (2018). La nueva configuración del sistema de partidos valenciano. Una aproximación institucionalista. *Convergencia, Revista de Ciencias Sociales*, 77, 175-200. DOI: 10.29101/cres.v25i77.9200
- Bartomeus, O. (2003). *La competencia política en la España de las autonomías*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Bartomeus, O. (2015). La transformació de l'espai polític català 2004-2014. *Quadern*, 10. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Bartomeus, O., i Medina, L. (2011). La competencia entre los partidos: ¿síntomas de cambio? En J. Marçet, i X. Casals (ed.), *Partidos y elecciones en la Catalunya del siglo XXI* (p. 155-190). Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Bernardo, J. M., i López, R. (1991). *Comunitat Valenciana: Resultats provisionals de les eleccions 1991, 1993, 1994, 1995*. Generalitat Valenciana, Departament d'Estadística, Presidència.
- Blyth, M., i Katz, R. (2005). From Catch-all Politics to Cartelisation: The Political Economy of the Cartel Party. *West European Politics*, 28(1), 33-60. DOI: 10.1080/0140238042000297080
- Dalton, R. J. (2014). *Citizen Politics. Public opinion and political parties in advanced industrial democracies*. Thousand Oaks, Califòrnia: Sage/CQPress.
- Dalton, R. J., i Welzel, C. (2013). *The civic culture transformed: from allegiant to assertive citizens*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9781139600002
- Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. Nova York: Harper & Bros.
- Elias, A., Szöcsik, E., i Zuber, C. I. (2015). Position, selective emphasis and framing: How parties deal with a second dimension in competition. *Party Politics*, 21(6). DOI: 10.1177/1354068815597572.
- Enelow, J., i Hinich, M. (ed.) (1984). *The Spatial Theory of Voting: An Introduction*. Nova York: Cambridge University Press.
- Evans, J. A. (2004). *Voters and Voting*. Londres: Sage Publications.
- Franch, V. (1998). Las elecciones autonómicas en la Comunitat Valenciana. En M. Alcántara, i A. Martínez (ed.), *Las elecciones autonómicas en España, 1980-1997* (p. 445-501). Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Franch, V., i Martín Cubas, J. (2000). Eleccions, partits i sistemes de partits a la Comunitat Valenciana. En R.L. Ninoyles (ed.), *La societat valenciana: estructura social i institucional*. Alzira: Bromera.

- Harrop, M., i Miller, W. L. (1987). *Elections and voters: a comparative introduction*. Nova York: The Meredith Press. DOI: 10.1007/978-1-349-18912-0
- Inglehart, R. F. (1977). *The Silent Revolution Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton, Nova Jersey: Princeton University Press. DOI: 10.1017/CBO9781107415324.004.
- Katz, R. S., i Mair, P. (1995). Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party. *Party Politics*, 1(1), 5–28. DOI: 10.1177/1354068895001001001
- Katz, R. S., i Mair, P. (2018). *Democracy and the cartelization of political parties*. Oxford University Press.
- Kitschelt, H. P. (1994). *The transformation of European Social Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CBO9780511622014
- Martín Cubas, J. (2007). Los espacios de competencia electoral en la Comunidad Valenciana (1995-2005). *Cuadernos constitucionales de la Cátedra Fadrique Furió Ceriol*, 60/61
- Medina, L. (2014). Más partidos y más polarización. Los cambios en la competencia electoral en Cataluña. *Quadern*, 05. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Medina, L. (2015). *Izquierda y derecha en España: un estudio longitudinal y comparado*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Mezquida, A. (2015) *El valencianisme enfront d'Espanya*. Espanya: Fundació Nexè
- Molas, I., i Bartomeus, O. (1998). Estructura de la competència política a Catalunya. *Working Paper*, 138. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Molas, I., i Bartomeus, O. (1999). Els espais de frontera entre els electorats. Estructura de la competència política a Catalunya (II). *Working Paper*, 165. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials.
- Molas, I., i Bartomeus, O. (2001). Estructura de la competencia política en España (1986-2000), Working Paper, 196. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials
- Oñate, P. (2013). Los partidos políticos y los sistemas de partidos en la Comunidad Valenciana. En J.M. Canales (ed.), *Sistema político de la Comunidad Valenciana*. València: Tirant lo Blanch.
- Rabinowitz, G., i Macdonald, S. (1989). A directional theory of voting. *American Political Science Review*, 83, 93–121. DOI: 10.2307/1956436
- Roig, R. (2019). Del bipartidismo al pentapartidismo: Nueva dinámica ideológica. En *Una vida dedicada al Parlamento: Estudios en Homenaje a Lluís Aguiló i Lúcia* (p. 491-508). València: Corts Valencianes.

NOTA BIOGRÀFICA

Joan Enguer

Doctorand en l'Institut de Ciències Polítiques de la Universitat de Heidelberg. Els seus interessos d'investigació se centren en el rol que els partits polítics despleguen en la dimensió territorial de la política climàtica.

Oscar Barberà

Doctor en Ciència Política i de l'Administració Pública. Professor en Ciència Política i de l'Administració a la Universitat de València. El seu camp d'interés se centra en els partits i les elits polítiques, tant en el cas espanyol com comparat.

